

DOCHODZENIE ROSZCZENIA §

Osoby prowadzące własną działalność gospodarczą wielokrotnie spotykają się z nieuczciwym postępowaniem swoich kontrahentów, którzy zwlekają z zapłatą za wykonanie umowy. Polskie prawo daje przedsiębiorcom wiele instrumentów, dzięki którym można skutecznie dochodzić należności. Nie zawsze konieczne będzie zasięgnięcie porady prawnika. W prostszych sprawach, gdy dłużnikowi zależy jedynie na odwleczeniu terminu płatności, można spróbować dochodzić należności samodzielnie.

JAN KOWALSKI

● PRZED PÓJŚCIEM DO SĄDU

Pierwszym krokiem na drodze do skutecznego uzyskania zapłaty jest dokonanie oceny roszczenia. Należy sprawdzić, czy jest ono wymagalne – tzn. czy termin płatności obowiązujący dłużnika już minął oraz czy nie uległo ono przedawnieniu.

Termin płatności najlepiej ustalić z góry – w umowie, na podstawie której dochodzimy swoich praw. Jeśli strony umowy nie ustaliły terminu i nie wynika on z natury zobowiązania, to obowiązek zapłaty powstaje w momencie skutecznego wezwania dłużnika do zapłaty. Forma dokonania wezwania do zapłaty nie została określona w kodeksie cywilnym, ale najlepiej zrobić to pisemnie, w sposób, który zapewni nam dowód na odebranie wezwania przez dłużnika – ułatwia to późniejsze dochodzenie roszczenia.

Z terminem wymagalności roszczenia wiąże się też zagadnienie jego **przedawnienia**. Od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne, liczy się okres przedawnienia. Po upływie tego okresu dłużnik może uchylić się od jego wykonania, podnosząc odpowiedni zarzut. Co do zasady termin dochodzenia roszczeń wynosi 10 lat, jednakże dla roszczeń o świadczenia okresowe (czyli opłat ponoszonych regularnie na podstawie pojedynczej umowy) oraz roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej termin wynosi tylko 3 lata.

Kolejnym zagadnieniem, dla którego termin wymagalności świadczenia jest istotny, są **odsetki**. Odsetki można naliczać od dnia, w którym świadczenie stało się wymagalne. Jeśli strony nie ustaliły w umowie wysokości odsetek, nalicza się odsetki ustawowe (obecnie jest to 13% w stosunku rocznym). Strony mogą określić inną wysokość w umowie, ale nie mogą przekraczać odsetek maksymalnych (obecnie 20% w stosunku rocznym).

Należy jednak zwrócić uwagę na to, czy transakcja nie kwalifikuje się jako

transakcja handlowa w rozumieniu ustawy z 12 czerwca 2003 r. *o terminach w transakcjach handlowych*. Ustawa ta dotyczy sytuacji, gdy oboma stronami stosunku są przedsiębiorcy (z kilkoma wyjątkami). Zawiera ona szczegółowe przepisy dotyczące powiązania odsetek i terminów spełnienia świadczeń w obrocie gospodarczym. Wedle jej przepisów możliwe jest dochodzenie odsetek ustawowych nawet w przypadku należności zapłaconej w terminie, jeśli termin wyznaczony w umowie był dłuższy niż 30 dni. W przypadku przedłużenia terminu zapłaty ustawa przewiduje również możliwość dochodzenia odsetek sankcyjnych (obecnie 10% w skali roku) bez odrębnego wezwania do ich zapłaty.

Niezależnie od tego, czy termin został określony, czy też nie, przed skierowaniem sprawy na drogę sądową konieczne jest **wezwanie dłużnika do zapłaty**. W wezwaniu powinny się znaleźć informacje o wysokości żądania (kwota określona w umowie i odsetki), od kogo żąda się jego spełnienia, kto go żąda, co jest podstawą żądania (umowa, faktura VAT), a także, w jaki sposób (np. płatność gotówką lub przelewem) oraz w jakim nowym terminie ma zostać spełnione. Standardowo stosowanym terminem jest 14 dni od otrzymania wezwania.

● DROGA SĄDOWA

Jeżeli dłużnik nie zapłaci długu mimo wezwania go do zapłaty, przedsiębiorca ma kilka możliwości dochodzenia roszczenia przed sądem. Jeśli w rzeczywistości dłużnikowi zależy jedynie na odwlekaniu terminu zapłaty i nie ma żadnych zastrzeżeń co do istnienia roszczenia ani jego wysokości, możliwe będzie przeprowadzenie sprawy w **postępowaniu nakazowym**, **upominawczym** lub **elektronicznym postępowaniu upominawczym**. Ponadto sprawa może być rozpatrywana w **postępowaniu uprosz-**

PODSTAWOWE TERMINY

- **Tytuł egzekucyjny** – jest to oficjalny dokument stwierdzający istnienie i wysokość zobowiązania. Katalog takich dokumentów znajduje się w art. 777 kodeksu postępowania cywilnego.
- **Klauzula wykonalności** – nadanie dokumentowi przez sąd statusu tytułu wykonawczego. Dokonywane zazwyczaj na wniosek. W przypadku nakazu zapłaty wykonywane z urzędu.
- **Tytuł wykonawczy** – tytuł egzekucyjny zaopatrzone w klauzulę wykonalności – nadaje się do przymusowej egzekucji.
- **Tytuł zabezpieczenia** – pozwala na zabezpieczenie roszczenia do czasu uprawomocnienia się wyroku lub nakazu zapłaty.
- **Prekluzja dowodowa** – ograniczenie czasowe co do możliwości zaprezentowania nowych dowodów lub okoliczności.

WYMOGI PISMA PROCESOWEGO (ART. 126 KPC) I POZWU (187 KPC)

- **Pismo procesowe powinno zawierać:**
 - oznaczenie sądu, do którego jest skierowane, imię i nazwisko lub nazwę stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników;
 - oznaczenie rodzaju pisma;
 - osnovę wniosku lub oświadczenia oraz dowody na poparcie przytoczonych okoliczności;
 - podpis strony albo jej przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika;
 - wymienienie załączników.
- **Pozew dodatkowo powinien zawierać:**
 - dokładnie określone żądanie, a w sprawach o prawa majątkowe także oznaczenie wartości przedmiotu sporu, chyba że przedmiotem sprawy jest oznaczona kwota pieniężna;
 - przytoczenie okoliczności faktycznych uzasadniających żądanie, a w miarę potrzeby uzasadniających również właściwość sądu.

czonym, a sprawy, w których zarówno dłużnik, jak i wierzyciel są przedsiębiorcami prawie zawsze – niezależnie od rodzaju postępowania – będą podlegały przepisom dotyczącym **postępowania w sprawach gospodarczych**.

Przed skierowaniem sprawy na drogę sądową należy sprawdzić **właściwość sądu** dla danej sprawy – tzn. do którego sądu skierować pozew. W prawie polskim ocenia się zawsze jednocześnie właściwość rzeczową oraz właściwość miejscową.

W sprawach o zapłatę należności **właściwość rzeczowa** będzie zależała od wartości przedmiotu sporu. Sprawy o wartości do 75 tys. złotych rozpatrywane są przez sądy rejonowe. Sprawy o wartości powyżej 75 tys. złotych powinny trafić w pierwszej instancji do sądu okręgowego. Kwota graniczna zmienia się w postępowaniu w sprawach gospodarczych i wynosi wówczas 100 tys. złotych. **Wartość przedmiotu sporu** wylicza się wyłącznie dla roszczenia głównego (bez odsetek, pożytków i kosztów dochodzonych obok) i zaokrągla do pełnej złotówki w górę.

Właściwość miejscową ocenia się wedle miejsca zamieszkania pozwanego (jeśli jest osobą fizyczną) lub jego siedziby (w przypadku innych podmiotów). W sprawach dotyczących umów (stwierdzenia ich istnienia, ich wykonania lub odszkodowania za niewykonanie) powód może wybrać wytoczenie powódz-

stwa przed sądem właściwym dla miejsca wykonania umowy. Właściwość miejscową strony mogą same ustalić w umowie (**właściwość prorogacyjna**).

● PRZEDSIĘBIORCY INACZEJ

Przed wniesieniem powództwa do właściwego sądu należy zastanowić się, które z postępowań będzie najbardziej korzystne. Zależnie od wybranej ścieżki może zachodzić konieczność wniesienia pozwu na formularzu. Istnieją również zasadnicze różnice pomiędzy ich kosztami, czasem trwania i innymi rygorami.

Niezależnie od wybranej ścieżki w sporach pomiędzy przedsiębiorcami zazwyczaj będą stosowane przepisy działu IVa kodeksu postępowania cywilnego. Regulują one **postępowanie w sprawach gospodarczych**. Przepisy tego działu mają pierwszeństwo stosowania przed przepisami pozostałych postępowań. Wyjątkiem jest tutaj elektroniczne postępowanie upominawcze, do którego nie stosuje się ich w ogóle.

Powód ma obowiązek przytoczyć w pozwie wszystkie okoliczności i dowody dotyczące sprawy. W przeciwnym wypadku ich późniejsze przytoczenie może nie być możliwe. Ma to na celu ograniczenie powoływania nowych dowodów w celu sztucznego przedłużania postępowania. Obowiązek taki nazywa się **prekluzją dowodową** i dotyczy obu stron postępowania – pozwany musi zawrzeć wszystkie wyjaśnienia i dowody w odpowiedzi na pozew. Dodatkowym wymogiem pozwu jest załączenie dowodów pokazujących próbę wyjaśnienia sprawy poza sądem – może to być reklamacja lub wezwanie do zapłaty (albo dowód wysłania lub doręczenia takiego pisma) oraz odpisy wszelkich pism dokumentujących rokowania dotyczące spornych kwestii pomiędzy dłużnikiem i wierzycielem.

W pozwie należy dokładnie wskazać osobę pozwanego – w toku postępowania gospodarczego nie jest możliwa zmiana powództwa w zakresie występujących w nim podmiotów. Trzeba również bardzo dokładnie określić żądanie, które stawiamy powodowi. Co do zasady w postępowaniu gospodarczym nie można zmienić żądania – nie jest możliwe wystąpienie z roszczeniami obok lub zamiast roszczeń przedstawionych w pozwie.

Ponadto postępowanie w sprawach gospodarczych zawiera kilka dodatkowych rygorów obowiązujących pozwanego. Wedle przepisów sąd powinien dą-

żyć do zakończenia sprawy gospodarczej w terminie trzech miesięcy od daty złożenia pozwu. Wyrok wydany w sprawie gospodarczej stanowi z urzędu tytuł **zabezpieczenia**.

● POSTĘPOWANIE NAKAZOWE

Wnosząc pozew, warto sprawdzić, czy nie zachodzi możliwość przeprowadzenia **postępowania nakazowego**. Jest ono przeprowadzane na wniosek powoda i rozpatrywane na posiedzeniu niejawnym. Sąd wyda nakaz zapłaty tylko przy dochodzeniu należności pieniężnej lub rzeczy zamiennych i tylko po przedstawieniu odpowiedniego dowodu. Mogą to być:

- dokument urzędowy,
- zaakceptowany przez dłużnika rachunek,
- wezwanie dłużnika do zapłaty i pisemne oświadczenie dłużnika o uznaniu długu,
- zaakceptowane przez dłużnika żądanie zapłaty, zwrócone przez bank i niezaplaczone z powodu braku środków na rachunku bankowym,
- weksel, czek, warrant, rewers,
- umowa wraz z dowodem spełnienia świadczenia – w przypadku transakcji handlowych podlegających ustawie o *terminach zapłaty w transakcjach handlowych*.

Pozew należy wnieść na formularzu. Konieczne będzie przedstawienie wszystkich twierdzeń i dowodów wspierających nasze twierdzenia – prekluzja dowodowa obowiązuje tutaj nawet wtedy, gdy sprawa nie jest gospodarcza. Jeśli okoliczności nie budzą żadnych wątpliwości, sąd wyda nakaz zapłaty. Pozwany ma dwa tygodnie od otrzymania nakazu na spełnienie roszczenia lub skuteczne wniesienie zarzutów (co do części lub całości roszczenia).

Nakaz zapłaty stanowi **tytuł zabezpieczenia** – można go stosować do zabezpieczenia roszczenia do czasu jego uprawomocnienia się. Jeśli w ciągu dwóch tygodni pozwany nie wnieśnie skutecznie zarzutu, nakaz traktowany jest jak prawomocny wyrok sądu. Co więcej, sąd w takim wypadku z urzędu nadaje nakazowi klauzulę wykonalności – po jej nadaniu nakaz staje się **tytułem wykonawczym**, który nadaje się do przeprowadzenia egzekucji. Jeśli pozwany wnieśnie skutecznie zarzut, sprawa w zakresie w nim określonym zostanie rozpatrzona na rozprawie.

Postępowanie nakazowe bardzo przyspiesza dochodzenie należności w sprawach, w których dłużnik zwleka z zapła-

tą. Dodatkową korzyścią jest niższa opłata za wniesienie pozwu (patrz ramka).

● POSTĘPOWANIE UPOMINAWCZE

Nakaz zapłaty wydawany jest również w **postępowaniu upominawczym**. Istotną różnicą jest jednak sposób przeprowadzenia postępowania. Nie trzeba składać wniosku o jego przeprowadzenie – sąd z urzędu rozpatrzy, czy sprawę o roszczenie pieniężne da się przeprowadzić w ten sposób. W odróżnieniu od postępowania nakazowego nie jest konieczne zaprezentowanie określonych dokumentów. W pozwie trzeba jasno przedstawić sprawę i podać dowody na poparcie swoich twierdzeń. Wydanie nakazu nie będzie możliwe, jeśli sąd uzna, że roszczenie jest oczywiście bezzasadne, sprawa budzi wątpliwości, zaspokojenie zależy od świadczenia wzajemnego lub gdy miejsce pobytu pozwanego nie jest znane i nie można mu doręczyć nakazu w kraju.

Jeśli sąd wyda nakaz zapłaty, to – inaczej niż w postępowaniu nakazowym – nie będzie on tytułem zabezpieczenia. Podobnie natomiast wygląda sprawa kroków, które może podjąć pozwany – w postępowaniu może on wnieść sprzeciw, który będzie miał skutki podobne do zarzutów w postępowaniu nakazowym.

● BEZ WIZYTY W SĄDZIE

Wprowadzone w 2009 roku **elektroniczne postępowanie upominawcze** (EPU) jest odmianą zwykłego postępowania upominawczego, którego przepisy stosuje się również w tym postępowaniu, jednak z zachowaniem jego odrębności. Postępowanie to wprowadza wiele udogodnień dla przedsiębiorców. Aby złożyć pozew w postępowaniu elektronicznym, należy zarejestrować się na stronie www.e-sad.gov.pl i pobrać certyfikat elektroniczny (nie jest konieczny bezpieczny podpis elektroniczny). Wnosząc pismo w EPU, należy liczyć się z tym, że wszelkie pozostałe pisma procesowe trzeba będzie również wносить za pośrednictwem systemu elektronicznego. Pozwany również może wносить pisma w tym trybie, jeśli jednak zdecyduje się na to, traci możliwość wnoszenia pism w zwykły sposób. Postępowanie toczy się analogicznie do postępowania upominawczego – jeśli jest możliwe wystawienie nakazu zapłaty, pozwany będzie miał 2 tygodnie na wniesienie sprzeciwu lub zapłatę. Jeśli brak jest podstaw do wydania nakazu zapłaty lub pozwany zgłosi sprzeciw, sprawa zostanie prze-

kazana do sądu właściwości ogólnej. W takim wypadku pozwany zostanie wezwany do uzupełnienia pozwu i dostosowania go do wymaganej w tym postępowaniu formy.

Niewątpliwymi zaletami EPU są niższe opłaty sądowe od pozwu (patrz ramka). Wprawdzie jest prowizja pobierana przez operatora systemu, ale można dochodzić jej zwrotu od pozwanego. Plusem jest też możliwość szybkiego załatwienia sprawy bez udawania się do sądu i dostarczania dokumentów – wystarczy ich opisanie w pozwie. Skutecznemu nakazowi zapłaty wydanemu w tym postępowaniu sąd nada z urzędu klauzulę wykonalności. Kolejnym udogodnieniem jest również brak konieczności stosowania przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych. Należy jednak pamiętać o sporej wadze tego postępowania, jaką jest brak możliwości wyboru właściwego sądu przez powoda – w przypadku braku przesłanek do wydania nakazu zapłaty lub w przypadku wniesienia przez pozwanego skutecznego zarzutu, sąd przekaże sprawę do sądu właściwości ogólnej pozwanego, nawet jeśli wygodniejszy byłby sąd właściwy dla miejsca wykonania umowy.

● DLA DROBNYCH SPRAW

Sprawy z przedmiotem sporu o wartości poniżej 10 tys. złotych sąd obligatoryjnie będzie rozpatrywał w **postępowaniu uproszczonym**. Pozew i wnioski dowodowe należy złożyć na urzędowych formularzach. W tym trybie można dochodzić tylko jednego roszczenia – nie można łączyć roszczeń o mniejszej wartości. Nie jest również możliwe dochodzenie części roszczenia, która nie przekracza 10 tys. złotych, jeśli wartość całości przedmiotu sporu jest wyższa.

Postępowanie uproszczone ma na celu przyspieszenie dochodzenia roszczeń w drobnych sprawach. Obowiązuje więc tutaj prekluzja dowodowa, możliwość wzywania świadków i biegłych wszelkimi dostępnymi sposobami, ograniczenie apelacji jedynie do naruszeń prawa materialnego i naruszeń prawa procesowego, które mogły mieć wpływ na wynik sprawy, a także szereg ograniczeń dowodowych w rozpatrywaniu sprawy w drugiej instancji.

● KIEDY WARTO SPYTAĆ PRAWNIKA?

Sprawa, która nie nadaje się do rozpatrzenia w wymienionych powyżej postępowaniach odrębnych, będzie pro-

KOSZTY POSTĘPOWANIA

- Złożenie pozwu co do zasady podlega podstawowej opłacie stosunkowej w wysokości 5% od wartości przedmiotu sporu, nie mniej niż 30 złotych, nie więcej niż 100 tys. złotych.
- W elektronicznym postępowaniu upominawczym i w postępowaniu nakazowym pobiera się jedynie 1/4 powyższej opłaty.
- W razie skutecznego wniesienia zarzutu przez pozwanego w postępowaniu nakazowym powód będzie musiał wnieść opłatę w wysokości 3/4 opłaty stosunkowej.
- W postępowaniu uproszczonym stosowana opłata sądowa jest stała, ale zależna od przedmiotu wartości przedmiotu sporu. Wynosi ona w sprawach:
 - do 2000 zł - 30 zł
 - 2000 - 5000 zł - 100 zł
 - 5000 - 7500 zł - 250 zł
 - więcej niż 7500 zł - 300 zł

wadzona wedle przepisów ogólnych (z ewentualnym zastosowaniem przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych). Oznacza to zazwyczaj, że sprawa jest skomplikowana, a druga strona nie zamierza nam ułatwić dochodzenia roszczenia. W takim wypadku najlepiej skorzystać z pomocy adwokata lub radcy prawnego. Zawsze warto zasięgnąć ich porady przed udaniem się na drogę sądową. Skutecznym środkiem na kontrahentów spóźniających się z zapłatą należności bywa samo wezwanie do zapłaty przesłane przez kancelarię prawną. Bardziej kosztowne będzie zlecenie doprowadzenia sprawy do końca w sądzie. Fachowy pełnomocnik daje jednak gwarancję rzetelnego prowadzenia postępowania, a wysokość wynagrodzenia można zawsze negocjować i ustalić w dogodny dla siebie sposób (wynagrodzenie godzinowe, ryczałtowe, procentowe od skutecznie wyegzekwowanego długu). Przy decydowaniu, czy konieczna jest interwencja prawnika, warto odpowiedzieć sobie na pytanie o stopień skomplikowania sprawy. Czasami jesteśmy w stanie poprowadzić ją sami (również w kwestii dopilnowania terminów i wszelkich formalności), kiedy indziej lepiej będzie opłacić prawnika, który może nam wyegzekwować dług szybko i pewnie.

JAN KOWALSKI